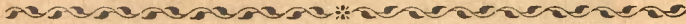

 BUTLLETÍ DEL

CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA

 ANY VIII

AGOST

N.º 43

EXCURSIÓ ESPELEOLOGICA A LA BANCÓ,
LES BARBOTES Y SINGLES DE BERTI

(Acabament)

Al sentdemà, dia 27, en Maspons y Camarasa's vegé obligat a marxar cap a Granollers, y els germans Ramon, Manel y Nicolau Maspons y Anglasell no pogueren acompanyarnos; de manera que'ls excursionistes quedaren reduits a quatre: en Francisco y l'Anton Maspons y Anglasell, en Pere Pagès y jo, sens comptar el moço qui manava'l matxo ab les vitualles. Ens dirigirem directament a *Can Torrella*, hont esmorzàrem. Aquesta casa de pagès me digué en Francisquet que era un *Sancta Sanctorum*, puix may havia pogut pujar al primer pis tot y esser molt amich dels amos, que sospitava que tenien algunes antiguetats molt bones, y que temps enrera havien colgat en un torrent proper un bagul de vestits antichs. Allavors en la casa no hi havia més que la mestressa; y encara que la tantejàrem bastant, no poguerem conseguir que'ns digués res, ni menos que'ns deixés pujar al pis; però donà la casualitat que mentres trèyem una fotografia de la característica porxada del pati arribà l'amo, home molt campetxano, però ab més lletra menuda que un notari. Content de la nostra visita, volgué que tornessim a entrar a beure un got del ranci, y un cop dintre jo vaig notar que'l trespol estava

foradat, veyentse les motlures de guix del sostre del primer pis.

—Mireu, mireu quin sostre més bonich,—diguí als companys, ja ab segona intenció.

Lo dossier de Valderrós

L'amo volgué trèureli l'importancia; però en vista de la nostra insistencia, cridà a la seva muller pera que anés a obrir la finestra, y aixís desde baix ho poguessin veure mellor. Allavors en Pagès començà a queixarse de que era curt de vista, y aquell bon home, veyentse com-

promès, no tingué més remey que dirli, d'una manera que's coneixia a la llegua que era per força, si volia pujar; però, què va dir? Tots quatre, sense esperar més cerimònies, ens llençarem escala amunt, desitjosos de profanar aquell *Sancta Sanctorum*. L'excusa havia sigut mirar l'enquixat del sostre, però ab prou feines si'ns hi fixàrem, perquè no tenia gaire importancia: les nostres mirades se dirigien a tots els recons de la sala pera observar els objectes. En una paret hi havia un gros quadro del qual no's

En un relleix dels singles

veya cap detall: jo que m'enfilo a dalt d'un banch y veig que és un retaule. Començo a mullarme'ls dits ab saliva, sense compliments, y a cada ditada sortia un detall. Els demés companys segueixen el meu exemple, y aquí apareixia una testa de magnífica expressió, allà una mà minuciosament detallada, més enllà un ropatge modelat per mà mestra, resultant el conjunt un preciós retaule gòtich del sigle XIV o XV que representava la crucifixió de Sant Pere. Vegerem també dues caixes de nuvia bastant malmeses, però una d'elles conserva encara detalls del gòtich

més pur. Ab recansa tornàrem a baixar aquella escala, que sens dupte may més tornarem a pujar, y ens despedirem dels amos planyentnos de que aitals joyes estiguessin abandonades en mans de qui, no sols no comprèn son valor, sinó que ni'l deixa assaborir als altres.

D'allí marxàrem directament cap a *Can Casals*, en qual casa'm contà en Francisquet que temps enrera'ls *follets*

Singles de Bertí

havien esquilat quasi totes les cabres, però d'un modo estrany, fent tires o escales en diferents direccions. A l'arribarhi preguntàrem a una pastora si encara tenien aquelles cabres, y ens respongué que se les havia endut el pastor ja feya dies.

Després d'una llarga caminada, pujant la vall de Bellovir (hermosa mirada) tot vorejant el single, arribàrem al *grau del Travé*, prop el qual, segons datos que havia recullit en Francisquet, devia trobarse'l *forat de la Guilla*,

cova ont havia estat amagat molt temps, durant la guerra civil, un home dels encontorns. La buscarem durant molt rato per una especie de replà o galeria que hi ha a mig single, en l'unió del *numulítich* ab el *danès*, però inutilment, puix les moltes esquerdes que per allí s'observen no tenen gaire importancia. Les capes daneses se disgreguen ab molta més facilitat que les numulítiques, y açò ha sigut la causa de que entre les dues quedi un ample espay, interromput unes vegades per roques despreses, que sembla han de rodolar singles avall a la més petita empenta, y altres recobert per masses de roca que sembla amenacen caure sobre'l primer qui s'atreveïxi a passar dessota.

Gracies a un home que'l moço anà a buscar, poguerem trobar l'entrada del *Cau de la Guilla*; més pera lograrho tinguerem necessitat de passar per un estret relleix de la roca, veyent dessota nostre'l single. No cal dir, donchs, que'l camí és difícil y perillós.

L'entrada està formada per una esquerdada del terreno numulítich, y lo mateix pot dirse de quasi tota la cova. Seria un may acabar el ressenyar els mils episodis que presenciarem y les contorsions que férem pera recorre els 100 metres primers que té l'esquerdada. Unes vegades, eren les més poques, podiem passar naturalment, altres de costat, les més de genollons, y moltes completament ajeguts. Recorre 100 metres a peu pla no és res, però ferho en aquestes condicions, deturantnos a cada moment, ja per trencar un caire de roca que no permet passar bé, ja pera ajudar a un company a l'atravessar un lloch difícil, ja pera treure a un altre que s'ha quedat poch menys que estampit entre dues roques, tot açò exigeix molt temps y una llarga suada; de manera que quan un se creu haver caminat un parell de kilòmetres se troba ab sols 100 metres. Recorreguts aquests, trobarem que l'esquerdada s'aixamplava, prenent la forma de cova: aleshores començarem a respirar. Als pochos passos d'havernos internat en aquell aixamplament trobarem uns grossos pilots de terra negra. — Què és açò? — preguntarem tots; però no hi hagué necessitat de resposta, ni de buscar la causa, puix una

remor característica, que jo havia sentit ja en altres coves, y un aleteig proper als nostres caps, nos indicà que'ns trobavem en una cova plena de rates-pinyades, y que aquells munts eren de terra *coprolítica* o excrements d'aquelles. No totes s'havien despertat encara, puix del sostre de la cova ne penjaven uns grossos y negrenchs penjolls. Sense enraonar quasi gens, y illuminats per una sola espelma, seguïrem endavant 40 metres més, enfonzantnos verdaderament en aquells munts de porqueria. No trobant cap més forat o galeria per on passar, tornàrem enrera més que depressa, puix les rates-pinyades voleyaven entorn nostre, molestantnos de debò. És impossible figurarse l'impressió que fa, si no s'ha experimentat, el trobarse dintre una caverna, sentir aquell *zum-zum* al costat de les orelles, rebre algun cop d'ala a la cara o altra part del còs, y veure passar, quasi tocant al llum que porteu a la mà, unes ombres indefinibles. Cada cop que m'hi he trobat he comprès el per què la senzilla gent del camp té repugnancia a entrar en les coves, y el per què diu que hi ha bruixes qui no deixen passar endavant als qui volen profanar llur casa. Abans d'abandonar del tot aquella cavitat encenguí'l *magnesium* y férem una mica de soroll, lo qual fou causa de que totes les rates-pinyades anessin a la desbandada d'ací d'allà, fent molta remor. Nosaltres ens ficàrem altra vegada per l'esclètxa o galeria, repetint les mateixes operacions que a l'entrar; però's conegué que ja havíem fet l'aprenentatge, donchs en férem molta més via. No cal dir de quina manera sortírem d'aquell forat: bruts, esquinsats y verdaderament masegats.

De la visita y inspecció del *Cau de la Guilla* faig les següents

DEDUCCIONS. 1.ª Que no és més que una primitiva esquerdada de les capes numulítiques.

2.ª Que aquesta esquerdada fou engrandida y aixamplada per una forta corrent d'aigua, quals efectes d'erosió y diferents nivells tinguts en distintes èpoques se veuen clarament senyalats en les parets.

3.ª Que en una altra època la que fou impetuosa cor-

rent se convertí en suau, com ho demostren una especie de ponts formats per un sens fi de capes de tosca, els quals ens impedièn el pas moltes vegades.

4.ª Que l'aixamplament o cova de 40 metres que's troba al final és motivat per un ensorrament posterior a la formació de la galeria.

5.ª Que'ls excrements de rates-pinyades podrien aprofitarse trayentlos, no per l'actual entrada, puix açò és quasi impossible, sinó fent un pou o galeria de l'exterior a l'aixamplament on se troben. No obstant, açò costaria potser més que'l valor dels mateixos.

Dinàrem alegrement a *Can Mastret*, casa situada dalt dels singles de Bertí; y ja estavem prenent el cafè, quan varem adonarnos que la noguera que'ns feya ombra tenia lligades a modo de corona, en la part superior de la soca, unes quantes espigues de mestall. Açò, com és de suposar, nos cridà l'atenció, y a fi de saber el per què hi havia sigut posada, férem venir a la mestressa, dòna ja de bastanta edat, qui'ns digué que allò li posaven per Sant Joan a fi de que les nous no caiguessin de l'arbre. Allavors, tot fent el tonto, seguïrem fentli preguntes, y al dirli si'ls *follets* els molestaven gaire, nos contà que temps enrera s'havien trobat que un dematí l'euga tenia la cua trenada d'un modo de manera que ningú sabia com estava fet. De primer cregueren que ho havia fet alguna mainada, però al sentdemà succehí lo mateix, y aixís diferentes vegades. Ademés, a l'hereu d'una casa propera, xicot molt valent, els *follets* li havien apagat el llum moltes vegades, de manera que ell fins sentia la bufada a la mà; y si'l tornava a encendre li tornaven a fer lo mateix. Ademés, ab la mestressa d'una altra casa, els *follets* s'hi atrevien tant que una vegada, mentres estava al llit, la nataren. Nos contà també un remey molt bo, infalible, pera curar els humors frets, y és el següent: un que tinga aquest mal ha de començar per *ullar* una pomera uns quants dies abans de Sant Joan; al ser prop les dotze de la nit de la vigilia de dit sant, se'n va cap a aquella pomera y comença a fer un clot al peu de la seva soca; allavors ha d'esperarse y escol-

tar bé la primera batallada de les dotze; al sonar aquesta, acaba de treure la terra del clot y's posa desseguida a cullir tantes pomes com pot, tirantles totes dins el clot, y en acabant de tocar les dotze se'n va, tenint sobre tot molt cuidado en no girar la vista enrera ni mirar les pomes cullides; si ho ha fet aixís, al cap de pochs dies els humors frets desapareixen. Pera donar més importancia al remey la bona dòna'ns contà que un jove que ella coneixia prou s'hi havia curat, y en cambi un company seu qui se'n burlava morí tenint encara'ls humors frets.

Ab recansa deixàrem la conversa d'aquella avia pera marxar junt ab un fill seu, com a guia, cap a un forat que'ns digué que sabia en mig del single; però resultà esser sols una esquerda d'uns 4 metres, en qual fons hi ha petites concrecions calices.

D'allí'ns dirigírem, ab un pas que féu esgarrifar al guia, home acostumat a llargues caminades, però fetes ab molta més calma de la que portavem nosaltres, al *turó de les Escorces*, ont hi havia un avench que en Francisco Maspons havia ja buscat una altra vegada inutilment. Arribats a la seva boca, el sondejàrem, y, no trobant més que una profunditat de 6 metres, hi baixàrem una espelma encesa pera veure si seria fàcil baixarhi nosaltres; més no fou possible per la seva amplada y per no tenir allavors cap corda. Desde dalt sembla que hi ha una galeria o aixamplament en direcció al NO. Prometérem tornarhi un altre dia ab material a propòsit.

Veyent que se'ns feya tard, ens precipitàrem rostos avall y baixàrem a pas gimnàstich el *grau de Montmany*, ab gran admiració del guia, qui no se sabia avenir de que *uns senyors de Barcelona* anessin tant lleugers per tant males terres. En la *font del Alba* férem alto y trago, examinant, sense cap resultat, alguns forats per on raja aigua en temps de moltes pluges.

Ens despedírem del guia, dirigintnos a Puiggraciós, y d'aquest lloch fins a Bigues, passant pel serrat d'Aucata, y baixàrem sempre ab pas gimnàstich, deixant al moço molt enrera, com és de suposar, y cridant l'atenció dels

bons pagesos qui retornaven del troç. Arribàrem a can Maspons ja negra nit y completament capolats de cames.

Al sentdemà, dia 28, en Pagès tingué de marxar de precís cap a Barcelona; però jo'm vaig quedar a fi d'anar ab els noys Maspons a veure unes grans coves que'ls havien dit hi havia més amunt de Sant Miquel del Fay.

A n'aquesta tercera excursió, feta a la tarda, s'hi agregà en Isidro Romeu, antich condeixeble d'en Francisco y l'Anton Maspons, el qual havia vingut aquell matí ab bicicleta desde Barcelona, passant per Sabadell, Caldes y Sant Feliu de Codines. No m'entretindrè en ressenyar els detalls d'aquesta excursió perquè no tenen cap importancia per la ciencia y perquè Sant Miquel del Fay és prou conegut de tots els excursionistes. Lo cert és que'l guia que prenguerem a fi de que'ns ensenyés les coves y forats que sapigués, no féu més que acompanyarnos a grutes sense importancia y al grandió amfiteatre natural anomenat *Roca Gironella*, ont estiguerem molt rato extasiats davant d'aquella imponent obra fabricada per les erosions de la naturalesa.

Al sentdemà al mig dia ja estava de retorn cap a Barcelona, satisfet de l'excursió y sumament agrahit a la familia Maspons per les atencions de que forem objecte durant la nostra estada a Bigues. En nom propi y dels meus companys en Pere Pagès y en Jaume Maspons y Camarasa els dono les més expressives gracies.

N. FONT Y SAGUÉ

6 Octubre 1897.

DE BERGA A BESCARAN Y A ANDORRA

Fa bastants anys que vaig a passar lo mes d'Agost en lo *soi disant* balneari de les Escaldes d'Andorra, ab l'esperança d'aliviarme un poquet de la picor en ses aigües sulfuroses, cosa que logro en part, perquè mentres me banyo y bech l'agradable aigua que brolla en lo balneari

de *Can Cisco del Prat*, o de *Can Batalla*, a la veritat, me trobo com lo peix a l'aigua; però tant bon punt torno a casa no passen vuit dies que no vingui la picor altra vegada. Aixís és que'l viatge resulta completament inútil; y a no esser perquè les Escaldes estàn situades en la més gemada vall que l'imaginació pugui concebir, voltada de gegantines montanyes, en la confluencia de tres rius habitats per saboroses truites salmonades, sense carreteres, y ab un confort molt relatiu, circumstancies que impedeixen als sibarites y partidaris de trobar comoditats d'acudirhi. En cambi, com jo prescindixo del ditxós confort que informa les costums de la vida moderna, y com allí'm trobo ab molt escassa, pera no dir cap gent de ciutat, y sí tant sols ab la societat dels senzills celtas habitants de la vall, que si bé atraçats, conserven encara certes costums patriarcals, y ab los quals prescindixo de tot compliment, limitantlos a les pràctiques socials sanes y naturals d'altres temps; y com en aquella ditxosa terra no sento may parlar en castellà y no hi veig aquells tipos inflats, orgullosos y fanfarrons que volen esser més que tothom y manar en terres pera ells estrangeres, a la veritat, m'hi trobo molt bé, y tant rebé, que no puch trobarmhi mellor; per qual rahó hi vaig cada any pel mes d'Agost; y com lo viatge indicat y lògich és la via rodada, o sia fins a Calaf pel ferro-carril, de Calaf a la Seu en diligencia, d'hont se va a Andorra en matxo (viatge que exigeix unes 30 hores); però com los cotxes que fan lo servey de Calaf a la Seu, abusant tant y tant del públich, carregant vuit y dèu assientos en l'interior, registrat tant sols per sis, han posat a prova ma paciència, perquè encara que s'acudeixi a la *benemérita* ls encarregats y cotxers s'en riuen y carreguen mentres surtin assientos, convertint l'interior del cotxe en barril de sardines; aixís és que pera evitar-me rahons, tement de deixarme portar per mon temperament, fa ja cinch anys ab aquest que, prescindint de la via que segueix tothom, hi adoptat convertir lo viatge en una verdadera excursió, que dura tres, quatre y cinch dies, prenent Berga com punt de partida, puix unida per la via

fèrrea a Barcelona, en cosa de sis a set hores s'hi va. Després, a Berga, que és una bonica població de les més pintoresques de Catalunya, se pot visitar lo santuari de Queralt, lo Pi de Campllonch o de les tres branques, la colonia-fàbrica de filats y teixits y la grandiosa colonia agrícola de Graugés, que pertanyen als senyors Rosal germans, qual colonia agrícola és moltíssim digna de visitarse, perquè no té rival en tota la nació catalana, y honra tant als esmentats senyors Rosal, que, encara que tement ferir sa modestia, diré que constitueix pera son nom una gran reputació y una preuada gloria, la qual serà sempre un motiu d'agrahiment pels bergadans, que poden estar molt orgullosos de comptarlos entre llurs més preclars fills, als que deuen tant valiosos elements de prosperitat y riquesa, que han portat a Berga ja ab sa grandiosa colonia-fàbrica de filats y teixits, com ab la colonia agrícola model de Graugés.

Aquest any, com altres, a l'anar a passar ma temporada estiuenca o de *villegiature*, com diuen los francesos, a les Escaldes d'Andorra, vaig escullir també, com punt de partida, la pintoresca ciutat de Berga, deixant la ciutat comtal lo dia 15 d'Agost, en lo tren de la tarde, envers Manresa y Berga, hont hi arribava a les vuit del vespre, instalantme en la Fonda de Queralt, o de Can Venturós, hont m'hi trobo tant bé com en ma casa, per qual motiu dech recomanarla.

Lo dia següent, lo 16, a les quatre del matí, acompanyat de l'experimentat guia en Ramon Presumit, que viu al carrer del Roser, que té un bon matxo de sella, fort y entenimentat, sortiem de Berga. Encara era fosch, los estels començaven a esborrarse, lo cel era blau y no s'ovirava arreu cap núvol ni trenyina, y se sentia una fresca bastant regular, que quasi bé incomodava. Lo dia anterior havia plogut molt en lo Lluçanès, Pla de Bages y Alt Vallès, encara que en la regió de Berga no hi caigué una gota. L'oreig matinal dilatava'ls pulmons, les gegantines, abruptes y emmarletades penyes que coronen les enlairades serres de la Nou y de la Quart, mig envolcallades en

tenua y vaporosa boira, afectaven grupos de fantastiques ombres, mentres la rogenca claror que apuntava envers al llevant era ja començament del crepúscol, que'ns prometia un dia esplendent, com diria un poeta, però que jo considerava ab poch entusiasme, perquè tota aquella poesia del crepúscol matinal y aquell cel tant clar me feya presagiar que entrat lo matí'l meu implacable enemich, lo terrible *Phœbus*, me torraria l'esquena, fent correr per ma pell més suhor que aigua portava'l riu Llobregat.

Com só dit, serien les quatre quan pujava a cavall, al sortir de Berga, seguint la carretera de Sant Quirse de Besora, que's dirigeix envers llevant, tenint constantment a mà dreta'l riu d'Espinalbet, que's seguix avall sempre, a considerable desnivell sobre sa vorera esquerra fins prop de sa confluencia ab lo Llobregat, al qual se llensa, remorejant y escumejant, bastant més avall del Pont de Miralles.

Serien les cinch y quart quan atravessavem l'esmentat pont, magnífica obra de pedra picada, recentment construït pera salvar lo riu Llobregat.

A un minut molt escàs del pont, a mà esquerra, envers al N., arrenca de la carretera un estret camí de ferradura que puja cap al N., com só dit, per sobtada costa. És lo camí ral de la Nou, pel qual enfilàrem, atravessant boscos de pins. A la mitja hora de la carretera trobàrem un ample camí de carros de desemboscar que arrenca de la carretera a un quart d'hora envers a l'est del Pont de Miralles, qual camí ha sigut construït pel propietari de la molina o fàbrica de serrar fusta de Berga, pera l'extracció de la molta que n'extreu de les serres de la Nou, puix està molt poblades de grans boscos de corpulents arbres, que la dita molina o serradora's cuidarà de devastar en breu temps, y després, quan s'accentuaràn més encara les grans sequedats, farem *rogatives*. És inútil predicar als nostres pagesos; puix, salvant dignes y rares excepcions, quan troben comprador venen lo bosch, però quan ve la sequedat, s'aixuguen les dèus, los rius baixen y los torrents s'assequen, llavors tot són lamentacions y vinguen pregaries.

En la bifurcació que acabo de fer esment cal deixar lo camí de carros perquè fa més d'un quart d'hora de marxada, y a més d'això, com serpenteja per les vessants de llevant de la serra, completament nues de vegetació, lo trajecte's fa pesat y'l sol aprèta de ferm, per quals rahons agafàrem lo camí de ferradura que puja suaument o planejant per entre atapahits y frescals boscos, y als 30 minuts entravem al grandiósch bosch de corpulents roures y gegantins pins anomenat de *Pla de Clarà*, hont lo camí s'ajunta ab lo de carros que havíem deixat. Més d'un mig quart d'hora llarch nos fou menester pera atravessar lo frescal bosch y arribar al *Pla de Casadessús*, hont deixavem a mà dreta'l camí ral que de *La Nou* va cap a *Viladà*; després passàrem per la *Font de Casadessús*, hont lo camí's divideix en dos braços. Tots dos porten a la Nou, ab lo mateix temps, si fa no fa. Vaig preferir lo de mà esquerra perquè sempre passa pel mig del bosch, mentres que'l de mà dreta segueix entre conreus y part de bosch. A la mitja hora molt llarga de la bifurcació'ns aturavem a *Can Torrent*, casa que fa d'hostal, hont esmorzàrem. Trobàrem una gent molt amable y honrada, que'ns manifestaren que no careixien de provisions y de llits.

Termenat lo refrigeri, atravessàrem lo torrent que està pròxim a la casa hostal, y tot seguit arribavem a l'iglesia de la *Mare de Déu de Lourdes*, que'l torrent separa de l'hostal.

L'iglesia de Lourdes, de construcció recent, és un gran temple, relativament, y tot ell és de pedra picada, afecta l'ordre romànich ab certa barreja d'altres istils arquitectònichs, ab tendència marcada al barroquisme, de tot lo qual ha resultat una fàbrica pesada, molts detalls y poch gust, pera no dir un adefesi. L'interior, d'una sola nau, si mal no recordo, té tres altars per banda, tots ells bastant grans, no oferint pas cap mal aspecte; y, com l'altar major, són d'istil gòtich tots ells, y per cert molt carregats de daurat. Lo director de les obres va prodigarhi un gra massa l'or.

La construcció de Lourdes és deguda a un capellà, fill

de la Nou, que estigué algun temps a França y era gran devot de la tant miraculosa Mare de Déu, qui al retornar a Catalunya va emprar tots sos cabals, va iniciar y propagar suscripcions, fins poder reunir una quantitat important pera poder aixecar un temple digne de la Verge que tanta devoció inspira en tot lo món.

Al costat de l'iglesia hi ha una casa també de pedra, bastant gran, hont habita'l capellà guardià o custodi de la Mare de Déu.

Són moltes y freqüents les peregrinacions que tenen lloch al santuari de Lourdes, havent reunit algunes d'elles alguns milers de devots y devotes de totes les regions vehines de Berga, del Lluçanès y fins de la de Pobla de Lillet.

Lo santuari esmentat no és pas l'iglesia parroquial del poble de la Nou, la qual està situada uns cinch o sis minuts més amunt, rodejada d'una dotzena de cases, ab la rectoral y la consistorial. Lo poblet de la Nou compta 261 habitants y està situat a uns 900 metres aproximadament d'altitut. La situació no pot esser més pintoresca, puix està voltada per altes serres (qual altitut no baixa de 1,500 a 1,600 metres), molt accidentades, formant grans aplechs de gegantins penyals d'aspecte montserratí que afecten les formes les més capritxoses y fantàstiques.

De la Nou arrenca un camí accidentat que, passant per la gran casa de Malanyeu, dobla'l Coll de Lavallol (1,380 metres), y passant per sobre del poble de Sardanyola, o Cerdanyola, que compta 419 habitants, va a la celebrada ermita de la Mare de Déu de Falgars, d'hont se baixa a la pobla de Lillet, que dista unes quatre hores y mitja de la Nou.

La distancia de Berga a la Nou és de tres hores y quart.

Serien les nou tocases quan deixavem lo poble de la Nou, seguint per un aspre, estret y accidentat camí o corriol, que passant pel *Molí de la Nou*, constantment va baixant envers a l'O. per la vorera dreta del riu de la Nou, avall sempre, molt enlairat, salvant espedats precipicis per terreno moltíssim pedregós, y que per esser lo camí es-

mentat tant estretíssim, puix hi ha sitis en que no té més de 50 centímetres d'ample, sospès sobre'l riu a considerable altura, constitueix un perill constant fins a uns tres quarts d'hora de la Nou, que s'atravessa'l riu per un pont de fusta: llavors lo camí és bastant regular, y al quart d'hora's torna a passar lo dit riu prop de sa confluència ab lo riu Llobregat, sota mateix de la casa y iglesia de *Sant Salvador de la Badella*, hont se deixa també, a més de l'esmentat riu, lo camí que porta a *Pont de Raventí*, passant per l'iglesia esmentada y remontant lo riu Llobregat, quasi a nivell, per sa vorera esquerra y estret camí en cosa d'un quart més; en lo *Molí de la Badella* atravesavem lo riu Llobregat per una alta palanca o pont de fusta.

En lo molí que fa d'hostal refrescàrem les gorges ab xampany de pobre (gaseosa ab mistela). La calor era asfixiant, no corria gens d'aire y mon enemich lo terrible *Phœbus* nos tenia mig torrats. Férem una parada pera descansar y abeurar lo matxo en la regalada y copiosa *Font de la Badella* o *de la Consolació*, situada en lo camí que de Berga va a Bagà, y després d'havernos desalterat, deixant l'esmentat camí ral y l'ermita de la Consolació a sota, a mà dreta, nos enfilàrem per un caminet que puja envers al NO. cap a les *Mines de carbó de Figols* y *Sant Corneli*. En cosa d'un gros quart d'hora pujavem a la gran fàbrica de confecció dels pans de carbó, que dóna treball a més de 400 operaris de l'esmentat establiment, atravesant distintes vegades la via de ferro del tranvia, ab una mitja hora pujavem a la colonia de l'establiment, o sia'l barri de Sant Corneli, hont hi ha l'iglesia del mateix nom, tres grans caserius hont habiten los treballadors ab llurs families. Allí hi ha la cantina hont se proveheixen, y també hi ha un restaurant y un cafè.

L'establiment pertany a l'opulent Sr. Olano. L'altitut de Sant Corneli és de 980 metres aproximadament. Tots los diumenges y festes s'hi celebra missa; és sufragania de la vehina parroquia de Figols, que dista una mitja hora curta de Sant Corneli. Figols ab Sant Corneli formen part del districte municipal de Serchs.

Segons me digueren, lo Sr. Olano té'l propòsit d'establir un tranvia elèctrich desde Berga a son establiment, en substitució del que desde fa molts anys funciona per tracció de sanch, y sembla que nostre bon amich y consoci l'enginyer D. Cels Gomis és l'encarregat de l'instalació.

Dinàrem bastant bé en lo restaurant de la colonia, després anàrem a pendre cafè, y a les dotze y mitja pujava a cavall y altra vegada'ns posavem en marxa, salvant lo *Collet dels Bous*, que està situat a poch's passos de Sant Corneli.

En l'esmentat collet deixavem a mà esquerra'l camí que va al poble de Vallcebre, per hont passí en l'anterior excursió a Gòsol, que vaig fer a darrers d'Octubre de 1896, en la qual esdevingué la primera nevada de l'hivern passat en aquelles regions. Lo primer dia, anant de Saldes a Gòsol, a l'esser a Coll de Trapa, a les sis del vespre, me caigueren los primers borrallons, y a l'arribar a Gòsol, a les vuit, era ja una nevada veritat. Als dos dies repetí; però llavors fou cosa més seria: desde mig camí de Gòsol a Sant Llorens no'n caigué poca de neu, puix arribí al darrer poble convertit en *gelat*, y'l dia següent, a l'anar a Solsona, durant les tres quartes parts del camí, fins a Lladurs, tinguí de trepitjar molta neu, y molt més d'un pam desde Sant Llorens y Coll de Sòbol a l'Hostal del Cap del Pla.

En lo *Collet dels Bous* seguírem lo camí que's dirigeix envers al N.NO., rebassant a més o menys altura la *Serra de Vallcebre*, passant per les cases del *Jou*, de *Soldevila* y *Riart*, pera baixar al *Molí de Busons* per aspre y pedregós camí. Lo molí de Busons està situat al fondo de la vall, per lo que pot considerarse la gran calor que allí sentírem ab un sol roent y sense un halè d'aire.

En lo molí atravessavem lo *riu de Vallcebre*, fort afluent del de *Saldes*. Als poch's passos lo camí's reuneix ab lo camí ral que ve de Bagà per l'Hostal del Frare y Collet de Guardiola y va a Saldes; després pujàrem a la romànica iglesia y grupo de cases de *Sant Julià*, que trobàrem tan-

cada. És la sufragania de Vallcebre, a qual districte municipal pertany, com les quatre o sis cases del barri o caseriu de Sant Julià.

Lo camí, per cert molt pedregós, va pujant envers a l'O., a través de les *Serres de Boix*, rebassant les singles, que qual ciclòpees muralles volten arreu l'escampat poble de *Vallcebre*, y envers les tres y mitja de la tarde serien quan arribavem mig torrats, morts de sed y de calor, al poblet de *Massanès*, del districte municipal de Saldes, situat a uns 1,200 metres d'altitud. Descançarem una hora en l'hostal de *Can Ribot*, hont refrescàrem ab xampany de pobre barrejat ab vi ranci. Lo vi era bo, però la gaseosa resultà estantissa, lo que'ns ocasionà tant a n'en Presumit com a mi uns grans dolors de ventre, que'ns obligaren, a l'arribar a Saldes, a ficarnos al llit sense sopar.

Massanès està situat en una carena, que domina la vall del riu Saldes, a una considerable altura, aixís com també les valls del Grasolet y de Gisclareny, ab llurs respectius riuets afluent del de Saldes, quals tres valls formen vèrtice sota de Massanès, ovirantse en les vessants oposades al N. y NO. los tres poblats, barris o caserius que formen lo poble o municipi de Gisclareny, situats en un territori lo més accidentat, espedat, incult, sech y pobre que's pugui concebir.

Al NO. y N. de Massanès s'oviren les tètriques valls del Grasolet y de Gisclareny, coronades pels Colls de Tancalaporta y de la Vena; al S. y SE., les serres de Vallcebre y del Boix; al SO., lo Turó d'Encija, y a l'O. lo magestuós y imponent *Pedraforca*, qual etimologia és filla de la capritxosa y fantàstica forma que afecten aquelles dugues gegantines y més que colossals roques, d'uns 700 metres d'altura, soldades per una revolució geològica, que tenen la forma d'una forca, instrument o eina agrícola que serveix pera esventar y aplegar la palla. Crech que en bon català tindriem d'anomenar *Forca de Pedra* y no *Pedraforca*, com se diu, seguint l'ordre invers, que s'usa en les llengües alemana, inglesa y basca.

Les quatre y mitja tocases serien quan surtiem de

Massanès en direcció a l'O., envers al fantàstich Pedraforca. Lo camí no és gens dolent; a la mitja hora's reuneix ab lo que ve de Vallcebre y va també a Saldes. Desde Massanès fins a Saldes se passa entre conreus y se troben moltes cases; s'atravessen bastants torrents que tots porten aigua constantment al riu Saldes, que remoreja al fons de la vall a gran desnivell, y sota mateix del poble de Saldes s'atravessa per una palanca de fusta'l riu del mateix nom, allí mateix hont lo pren, en lo lloch anomenat *Molí de la Palanca*, puix sota del molí hi ha la confluència dels dos rius que formen lo de Saldes: lo riu *d'Aigua Salada*, que té origen en la part superior de la *Serra d'Encija*, que és lo riu major, reb tribut del riu *d'Aigua del Pont*, que naix en *Coll de Trapa*, que lliga l'*Encija* y'l *Pedraforca*. El Coll de Trapa té 1,460 metres. Atravessàrem lo riu Saldes, que's llença al Llobregat en Guardiola, y en cosa d'un quart escàs d'hora pujavem al poble de Saldes, que està situat en lo primer terç inferior de la falda, o aspra y abrupta vessant oriental del tant espedat, quasi inaccessible, *Pedraforca*, qual altitut és de 2,493 metres, y la del *Turó d'Encija*, que s'ovira enfront, al S., a l'altra banda del riu, és de 2,319, y la del poble de Saldes és de 1,360 metres. De Saldes se puja en tres hores al Turó d'Encija y en tres y mitja al Pedraforca. Los fills de l'hostaler són bons guies.

Poch diré de Saldes y ses valls, tant abruptes com ermes: si fa no fa, quasi's podrien comparar ab Gisclareny, si bé'l terreno no és tant nu ni tant sech y tètrich; però com té escassa vegetació y careix d'arbrat, puix està penjat en la vessant més aspra del Pedraforca, que sembla que amenaça esclafarlo, y situat com està en una estreta vall, no és pas gens alegre. No careix d'aigua, que és potable, bona y abundant, y mercès a ella hi ha alguns prats pera alimentar bestiar, y és quasi l'únich recurs de llurs habitants. Lo poble, junt ab los pobles de l'Aspà y Massanès, reuneix 705 habitants. La capital del districte és Saldes, que està en plena decadencia desde fa 50 anys, y res més ho provarà dient que compta 40 cases tancades y abandonades.

Eren les cinc y tres quarts quan ens deturavem a la plaça enfront de l'iglesia (la qual no té res que cridi l'atenció), en l'únich hostel, per cert bastant confortable, relativament, a casa de mon amich de temps en Ramon Llenes, home de 56 anys, d'alguna instrucció, il·lustrat propietari y negociant, molt honrat y llest, és de posició molt desahogada, lo *factotum* de Saldes, té'l correu, y sense esser arcalde ni jutge de pau, ell disposa de tots los vots en les eleccions. En una paraula, és en *Pantorrilles* de la regió.

Com en sa casa m'hi trobo bé, a l'arribar, trobantme indisposat, prenguí una taça de tila y em fiquí al llit. Lo mateix va fer en Presumit després d'haver arreglat lo matxo.

Lo dia següent me despedí d'en Presumit, que s'entornà a Berga, desfent lo camí que férem fins a la Font de la Badella, y d'allí anà directament a Berga, que dista unes tres hores curtes.

Jo'm quedí a Saldes pera descansar y passejar per aquelles aspres serres durant aquell dia, y l'ensentdemà dimecres 18, entre sis y set del matí, prenia comiat de mon amich Llenes, y, passant pel barri de *Cardina*, hont deixava a mà esquerra'l camí ral que va a l'Aspà y Gòsol, pel Coll de Trapa, tot sol, a peu, ab la motxilla, o *havre-sac* a l'esquena, m'enfilava per aspre y pedregosíssim camí, per molt sobtada costa, cap a *Can Ninot* y a la *Font Pudenta*, situada sota del camí a poch's passos de l'esmentada casa, y que és un abundant manantial d'aigua sulfurosa. Lo camí s'estreny, en tal extrem que a vegades no tindrà més de 50 centímetres d'ample, al revoltar les vessants; y com està molt gastat, no és pla, perquè forma un pla inclinat y després arreu està aixargallat per les pluges, y pera més adobar és sumament pedregós, formant clapices. Aixís és que resulta impracticable pera cavalleries y difícil pera'ls que van a peu. Aquest camí, és una drecera pera anar a Gòsol: se guanya una hora. Lo camí ral passa per Coll de Trapa y lo poblet de l'Aspà.

Serien uns dos quarts de vuit quan franquejava *Coll de*

Jou, que està situat sota mateix del gegantí Pedraforca, quasi tocant a la roca meridional del mateix, a 1,700 metres aproximadament d'altitut.

Del Coll de *Jou* se gosa d'un dilatat y esplendent panorama, ovirantse a vol d'aucell: Coll de Trapa, l'Aspà, Munné, Sorribes y tota la vall del riu d'Aigua de Valls, la font principal del Cardoner.

A Can Bardines saltava al camí ral que ve de l'Aspà y Berga y que vaig seguir envers al N. y NO., y passant per sobre, y a pochos minuts del poble de Sorribes, salvant lo Coll del Cap de la Creu, a un poch més de les vuit y mitja arribava a *Gòsol*. *Gòsol*, que's troba a la respectable altitut de 1,503 metres, està situat al bell centre de la vall del mateix nom, tancada pels més enlairats cims de les abruptes serres del Cadí, sota mateix de la vessant O. del *Pedraforca* (2,493 metres), que's troba a son E. Al NO. hi té's tres cims, de costat tots tres, de les *Tres Canaletes* (2,475, 2,515 y 2,600 metres). Al N.NO., sobre del pròxim *Coll de Josa*, que té 1,690 metres, s'ovira lo gegant o cim culminant del Cadí, lo *Puig de la Canal Baridana*, de 2,638 metres. Al N., lo *Coll de Guardia*, dominat per un turó de 2,022 metres. Al SO., lo *Coll de la Mola* (1,845 metres). Al S., lo *Puig d'Urdet*, lo culminant de la *Serra del Gall* (2,281 metres), y a l'E. lo *Puig del Cap del Llichzet*, que és lo culminant de les *Serres d'Encija*, conegut també per *Turó d'Encija*, que, com ja hi dit, té 2,319 metres.

Sens dupte la vall de *Gòsol* és de les més gemades y pintoresques de Catalunya. Dificilment se trobaria un poble mellor situat, tant frescal y pintoresch, hont may se coneix l'istiu y és exuberant en vegetació. En sa vall inferior, a uns 15 minuts, al S. del poble, hi ha les dues primeres fonts del riu d'Aigua de Valls, la de *Torrentsenta* y la de *les Set Fonts*, que són dels tres braços les principals que formen lo riu *Cardoner*. Lo *Cardoner*, com ja és sabut, està format per tres braços o rius. Lo major, que porta doble capdal d'aigua y té més recorregut, és lo de *Gòsol* o d'Aigua de Valls, lo de les dugues fonts esmentades; després en recorregut li segueix lo d'Aigua d'Ora,

que naix en la *Font del Pi*, y després segueix l'anomenat *Cardoner*; però que, malgrat esser lo de menys recorregut, dóna nom als tres rius; que si bé té més aigua que l'Aigua d'Ora, ne té molta menys que'l de Gòsol y és lo que naix en Pedra y Coma.

A més de les dugues fonts esmentades, hi ha moltes altres riques fonts, limitantme tant sols a citar les següents: *del Guall, de la Roca, de la Moneda, del Vert, de la Plata* y *la dels Abeuradors*. Advertint que la ja esmentada de *Torrentsenta* és medecinal, és la que després se reuneix ab les de les *Set Fonts*, y abdues formen lo *Cardoner*.

La població de Gòsol és de 904 habitants, y té dos bons hostals: *Can Tampanada* y *Can Llarch*. Jo vaig hostatjar-me a *Can Tampanada*, que és lo més antich; però crech que ara'l de *Can Llarch* és lo més comfortable. Com jo só amich del fill Tampanada, secretari del Jutjat y del Municipi, vaig a casa seva, hont m'hi trobo molt bé. S'hi menja bé y hi ha bones cambres y bons llits. Dech recomanar un bon guia, lo més pràctich de la regió, en Joan Sabrià (a) *Planoles*, qui m'ha acompanyat algunes vegades. Gòsol és lo punt més indicat pera l'ascensió al Pedraforca, que's guanya en dugues hores y mitja. Al Puig de la Canal Baridana s'hi puja en tres y mitja per Coll de Josa. De Gòsol arrenquen molts camins: pera Bellver, pel Coll de Tancalaporta y pel de Pendis; pera Montellà, pel Coll de Prat d'Aguiló. Després a Tuixent, per dos camins: per Coll de la Mola y pel de Josa, y després pera Sant Llorens. Dech repetir que'l punt més indicat pera les ascensions a Pedraforca y la Canal Baridana és Gòsol.

Vaig arribar a Gòsol lo tercer dia de la festa major, y aixís fou que trobí l'hostal ple de gom a gom: hi havia varies families d'americans que estaven estiuejant a Tuixent, que pujaren a Gòsol pera disfrutar de la festa major. Aquesta consistí en ballades a la plaça, enfront de l'iglesia, Casa Consistorial y dels dos hostals. Ballaven tota la tarda y tota la nit, y l'iluminació consistia en fanals y atxes de vent. Les noyes vestien, en general, gipó y faldilles, mocadors grans al coll de color groch ab flors mos-

trejades, ab lo cap cobert ab mocadors de pita; los minyons, ab trajos de festa, calçant espartenyas. Les parelles dançaven desesperadament al sò d'una copla de nou músichs que vingué de Berga. Era un quadro molt animat.

Me quedí aquell dia y fins a la tarda del següent a Gòsol ab l'objecte de treballar y rectificar uns apuntes d'antèriors excursions pera preparar una nova edició de ma guia del Lluçanès, Cadí y Pireneus. Havia donat cita a n'en Mosca que'l dijous 19 surtís de la Seu ab son cavall, a les tres del matí, pera arribar a les onze a Gòsol, a fi de poder marxar a les quatre de la tarde pera anar a pernocrar a Tuixent. En Mosca no va fer falta'l dijous 19: a tres quarts d'onze arribava a Can Tampanada y em sorprenqué treballant, dientme tot seguit d'arribar, després d'haverme saludat cortesament: «Malgrat que fa un dia serè, veig unes bromes al mig-jorn y al ponent que no m'agraden pas gens, y com que'l sol pica molt y fa calor o xafagor, crech que a la tarda tindrem tempestat». No's va pas equivocar. A les dugues y mitja'ls núvols, d'una negror amenaçadora, anaven avançant y prompte ocuparen tot l'horitzó que alcançava la vista. Aixís fou que decidírem avançar la sortida de Gòsol a fi d'arribar a Tuixent abans d'esclatar la tempestat. Havia jo decidit anar a Tuixent salvant lo Coll de la Mola pera guanyar mitja hora; però considerant que durant tot lo camí no's troba cap casa passada la de Santa Margarida, que dista mitja hora de Gòsol, la prudencia'm va aconsellar d'anarhi pel Coll de Josa, perquè'ns podriem aixoplugar al Molí de Josa y també al poblet del mateix nom, hont hi ha dos hostals.

En efecte, a les tres y minuts jo pujava a cavall, y apretàrem de ferm cap a Coll de Josa. Abans d'arribarhi hi havia una gran tronada ab unes descàrregues elèctriques que feyen pahor. La furiosa tempestat nos venia a sobre. Un quart escàs feya que haviem doblat lo Coll de Josa quan començaren a caure unes gotes molt grosses y prompte'l cel obrí les catarates, y ne voleu d'aigua! Per

sort erem prop del *Molí de Josa*, y apretàrem a correr; però no'ns valgué, perquè hi arribàrem fets un xop, y tinguérem de fer assecar la roba a l'escó del molí. Sobre d'aquest, a uns cinc minuts, naix lo riu *Lavansa*, celebrat per ses riques truites salmonades.

La pluja va durar una mitja hora, y a les cinc y mitja tornavem a emprendre la marxa, passant per sota del poble de *Josa*, assegut al cim d'un agut serrat, a uns dèu minuts del llit del riu *Lavansa*, per sobre de quals voreres dreta, y després esquerra, rublertes de la més gemada vegetació, passa'l camí. Lo temps va aclarirse un poquet, però no va asserenarse pas, lo qual nos permeté, encara que baix alguns ruixadets, de poder arribar, relativament sechs, a les set del vespre, a *Tuixent* (altitut 1,225 mètres). Nos hostatjàrem al molt comfortable hostel d'en *Ferratgetes*, molt amich de nostre company lo comte de Saint-Saud, ab qui correspon ab freqüència. La població de *Tuixent* és de 508 habitants, edificada dalt d'un serrat, vèrtice de dues valls, per les que corren los dos rius: lo *Lavansa*, que ve del *Molí de Josa*, y lo *riu de Mola*, que ve de les fonts del *Coll del mateix nom*. Sobre la confluencia dels esmentats rius, sa situació és immellorable. La vegetació és més que exuberant: és difícil trobar reunides dues valls més gemades, hont l'aigua brolla y salta arreu; y això explica que trobantse tant faltada de comunicacions, separada de Sant Llorens y de la Seu unes sis hores, y dotze de Berga, sia a l'istiu centre d'una colonia forastera composta de families barcelonines y americanes, que acud allí en busca d'oxígen y de fresca, perquè allí l'istiu no's coneix pas. A *Can Ferratgetes* s'hi troba molt confort, puix és lo mellor hostel de tota la regió; després hi ha moltes y riques fonts. Les truites dels rius *Mola* y *Lavansa* són abundants y salmonades. *Tuixent*, rodejada d'alts cims, és centre de moltes excursions. A la *Canal Baridana*, les *Tres Canaletes* y *Coll de Jovell* (2,107 metres), situats al N.; a l'O., la *Tossa Pelada* (2,393 metres), los dos *Turons d'Estibella* (2,379 y 2,344 metres), un poquet més al SO.; y al S. lo *Turó de Mig-jorn* (1,876 metres), qual etimologia és filla

de que al passar lo sol pel meridià al cim del turó són les dotze, y per això la gent de Tuixent lo batejaren ab lo nom de *Mig-jorn*.

ARTHUR OSONA

(*Acabarà*)

NOVA

Ja són notables per l'estudi de l'espeleologia les exploracions que durant aquests dos darrers mesos han verificat alguns dels individus del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, especialment el senyor Norbert Font y Sagué, que s'entrega a les empreses més atrevides y perilloses mogut tant sols per l'interès científich.

L'esmentat soci, ab lo concurs dels senyors Pagès y Valls, està terminant l'exploració espeleològica de la Baronia d'Aramprunyà, gracies al desinterès de son propietari D. Manel Girona, qui ha subvencionat semblants treballs. En l'impossibilitat de ressenyar tots els treballs d'en Font y Sagué y en espera de la memoria tècnica ab que vol coronarlos, sols direm que fins ara ha baixat a deu avenchs y ha explorat quatre coves. Entre'ls avenchs més importants deuen citarse'l del *Corral Nou*, en que en Font corregué un greu perill per haverli faltat l'aire a 15 metres de la boca; el del *Bruch*, que té una fondaria total de 170 metres, ab un estany d'aigua cristallina en son interior; y el de la *Ferla*, lo més interessant de tots, puix lo torrent que quan plou hi cau, després d'un salt de 110 metres completament vertical, se fica per una galeria plena de cascades y ràpits que en Font seguí fins a trobarse ab un saltant de 40 metres que no pogué baixar per falta de material y homes prou ardits pera seguirlo. Salvats aquests inconvenients, tenim noticies de que dintre pocs dies se continuarà l'exploració fins allí hont siga possible, a qual fi'ls excursionistes duran provisions per un parell de dies y tot lo necessari pera fer una llarga estada sota terra.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Barcelona.—Tip. *L'Avenc*: Ronda de l'Universitat, 4.—Telefon 115